

ӘЙЕЛДЕР ЖӘНЕ САЯСАТ: АМБИЦИЯЛАР МЕН ЖАЛҒАН СЕНІМДЕР АРАСЫНДАҒЫ ТЕРБЕЛІС

2

ӘЛЕМДЕГІ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ
ГЕНДЕРЛІК ЗЕРТТЕУЛЕР

6

ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӘЙЕЛДЕРДІҢ САЯСИ
АМБИЦИЯСЫНЫҢ ИНДЕКСІ

9

МАКРОӨҢІРЛЕР БОЙЫНША САЯСИ
ҚАТЫСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

11

ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ
ДИСКУРСАҒЫ ГЕНДЕРЛІК ТАҚЫРЫП

16

ҰСЫНЫСТАР

ӘЙЕЛДЕР ЖӘНЕ САЯСАТ: АМБИЦИЯЛАР МЕН ЖАЛҒАН СЕҢІМДЕР АРАСЫНДАҒЫ ТЕРБЕЛІС

Қазақстан өмірдің барлық салаларында тең гендерлік құқықтар мен мүмкіндіктерді қамтамасыз ету жөніндегі шаралардың кешенді жүйесін дәйекті түрде құра отырып, гендерлік саясатты іске асыруда белгілі бір прогреске қол жеткізді.

Соңғы жылдары әйелдерге тыйым салынған кәсіптердің тізімін жою, отбасылық-тұрмыстық зорлық-зомбылық үшін жазаны күшейту, Мәжіліс пен мәслихаттарға депутаттардың мандаттарын бөлу кезінде сайлау квоталары енгізілді.

Мұның бәрі елдің гендерлік теңдік жағдайы туралы рейтингтердегі жағдайын жақсартуға ықпал етеді, алайда проблемалық сәттер де бар.

Заңнамалық және стратегиялық бастамалар гендерлік кемсітушіліктің барлық түрлерін нақты жеңуге ықпал ете отырып, тиімді практикалық іске асыруды табуы маңызды.

Қолайлы заңнамалық жағдайларға қарамастан, **әйелдердің Қазақстанның саяси саласындағы өкілдігі соңғы жылдары екіұшты үрдістерді көрсетуде:**

- ҚР Парламенті Мәжілісіндегі әйелдердің үлесі 2022 жылғы 26,9%-дан 2023 жылы 18,4%-ға дейін төмендеді, бұл 2013 жылдан бергі ең төмен көрсеткіш. Бұл квотаның 30% - әйелдер мен мүгедектермен қатар, аралас сайлау жүйесіне көшуге байланысты, бір мандатты округтерде негізінен ер адамдар жеңіске жетті.¹

- ҚР Ұлттық статистика бюросының деректеріне сәйкес, мәслихаттарда (жергілікті өкілді органдарда) соңғы жылдары әйелдердің үлесі шамамен 30% құрады (2020-2022 жж.), бірақ 2019 жылы 22,18%-дан төмен болды. Мәжілістегі әйелдер өкілдігінің төмендеу үрдісі жергілікті деңгейде де қайталануы мүмкін.²

- 2022 жылы саяси мемлекеттік қызметкерлер арасындағы әйелдердің үлесі рекордтық төмен мәнге 8,1% жетті, дегенмен бұрын 2018 жылы 11,7%-ға дейін өскен.³

Мұның бәрі әйелдердің саяси өкілдігі мәселесіне, кедергілер мен стереотиптерді еңсеру үшін қосымша арнайы шараларды әзірлеуге мұқият назар аударуды талап етеді. **Тақырыпты терең қолданбалы зерттеу** маңызды рөл атқара алады.

Бұл құжат әйелдердің Қазақстанға саяси қатысу мәселелеріне арналған. Бірінші бөлімде халықаралық деңгейде және Қазақстанда жүргізілетін гендерлік зерттеулерге шолу ұсынылған. Екінші бөлім

¹ https://gender.stat.gov.kz/page/frontend/detail?id=70&slug=-57&cat_id=9&lang=ru

² https://gender.stat.gov.kz/page/frontend/detail?id=69&slug=-56&cat_id=9&lang=ru

³ https://gender.stat.gov.kz/page/frontend/detail?id=72&slug=-59&cat_id=9&lang=ru

әйелдердің саяси ұмтылыстары мен амбицияларын талдауға бағытталған. Онда қоғамдық саясат институты әзірлеген Қазақстандағы әйелдердің саяси амбицияларының индексі ұсынылады.

Үшінші бөлімде гендерлік тақырыптың қоғамдық-саяси және мәдени дискурстағы көрінісі қарастырылады.

Құжаттың қорытындысында тиісті ұсынымдар беріледі.

■ ӘЛЕМДЕГІ ЖӘНЕ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ГЕНДЕРЛІК ЗЕРТТЕУЛЕР

Халықаралық және отандық ұйымдар **Қазақстандағы гендерлік теңдікті бағалауға қатысты** өз деректерін ұсынады. Олардың ішінде Дүниежүзілік экономикалық форумды, Қазақстандағы БҰҰ даму бағдарламасын, ҚР АӘК Ұлттық статистика бюросын және т.б. атап өтуге болады.

Қазақстанда гендерлік мәселелер мен проблемалардың кең спектрін – теңсіздіктен әйелдердің экономикалық және саяси қатысуына дейін зерттейтін бірқатар зерттеу орталықтары ("**Стратегия**" ҚҚ, **Қазақстандық қоғамдық даму институты, Қазақстандағы Фридрих Эберт қоры және т.б.**) бар.⁴ Бұл зерттеулердің тақырыптық қамтылуы өте ауқымды және Қазақстандағы гендерлік саясаттың негізгі аспектілерін қозғайды. Алайда, бұл орталықтардың ешқайсысы әлі де индекстерді, соның ішінде әйелдердің саяси қатысуын дамытпайды немесе жарияламайды.



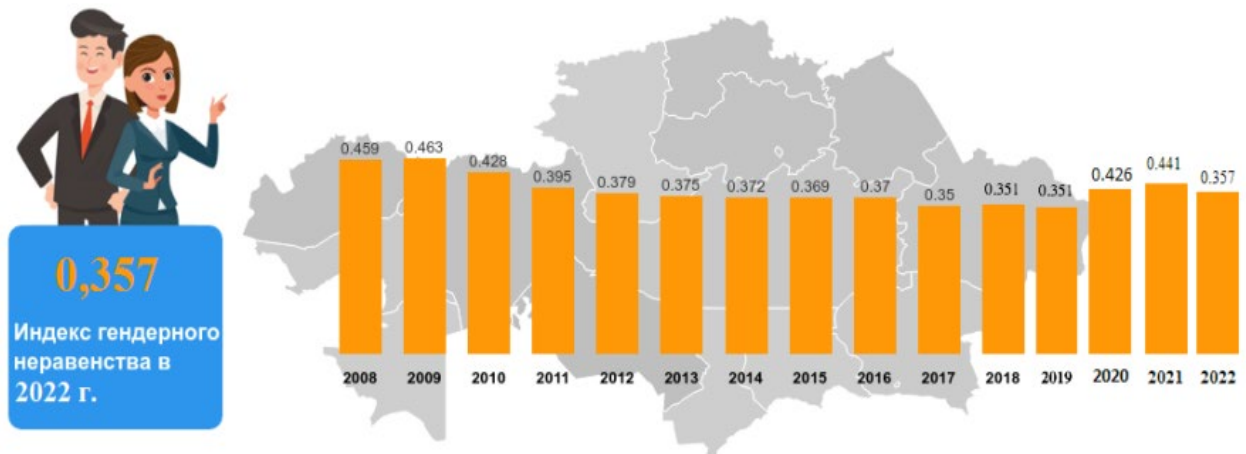
Қазақстан
Республикасы
Статистика агенттігі

ҚР Ұлттық статистика бюросының есептеулері бойынша 2022 жылы гендерлік теңсіздік индексі 0,357 деңгейінде тіркелген.⁵ Индекстің өзгеруі толқын тәрізді, ол 2009 жылы 0,463-тен төмендеп, 2017 жылы ең төменгі деңгейге жетті (0,35), содан кейін соңғы онжылдықта 2021 жылы 0,441 шыңына жетті.

⁴ <https://ru.kipd.kz/article/gendernaya-politika-v-sovremennom-kazakhstanskom-obschestve>

⁵ <https://gender.stat.gov.kz/ru/category/12>

Индекс гендерного неравенства в Республике Казахстан



Индексті есептеу 2011 жылғы Адам дамуы туралы баяндамада жарияланған БҰҰДБ әдіснамасы бойынша ресми статистикалық деректер негізінде жыл сайын жүргізіледі. Индекстің құрамдас бөліктері – ана өлімінің деңгейі, туу коэффициенті, Мәжілістегі ерлер мен әйелдердің арақатынасы және еңбекке қабілетті жастағы экономикалық белсенді халықтың үлесі бойынша.



Дүниежүзілік экономикалық форумның гендерлік алшақтық индексі туралы баяндамада 2023 жылы Қазақстан 146 елдің ішінен 62-орынға ие болды (тиісінше 2021 және 2022 жылдары 18 және 3-тармаққа көтерілді⁶).

Гендерлік алшақтық индексі жыл сайын төрт ішкі индекс негізінде есептеледі, олардың ішінде қосымша санаттар бар. **Саяси құқықтар мен мүмкіндіктердің кеңеюі** – министрліктер мен парламенттердегі ерлер мен әйелдердің арақатынасы мен саны, ерлер мен әйелдердің соңғы 50 жылда президент немесе премьер-министр ретінде өткізген жылдар арақатынасы.

Экономикалық белсенділік пен мүмкіндіктер – әйелдер мен ерлердің жұмыс қызметіне қатысуы арасындағы айырмашылық, әйелдер мен ерлер болжамды табысының айырмашылығы, сондай-ақ бірдей жұмыс үшін жалақы мөлшері, заң шығарушы органдар мүшелері, жоғары лауазымды тұлғалар мен басшылар арасындағы әйелдер мен ерлер арақатынасы және техникалық және кәсіби жұмысшылар арасындағы әйелдер мен ерлер арақатынасы.

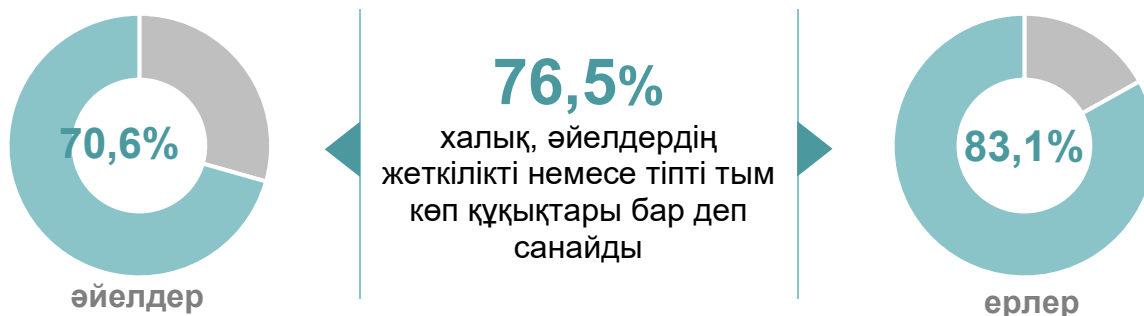
Білімге қол жеткізу – бастауыш, орта және жоғары білім алушылардың үлесін, сондай-ақ әйелдер мен ерлер арасындағы сауаттылық деңгейін талдау. **Денсаулық сақтау және өмір сүру** – екі жыныстағы туылған нәрестелердің арақатынасы, әйелдер мен ерлер арасындағы салауатты өмір сүру ұзақтығы арасындағы айырмашылық.



Адам дамуының индексін өлшеу шеңберінде БҰҰ Даму Бағдарламасы **гендерлік теңсіздік индексін** (gender inequality index) құрайды. Қазақстан гендерлік теңдік индексі бойынша 176 елдің ішінен 0,177 баллмен **42-орында** (көрсеткіш неғұрлым

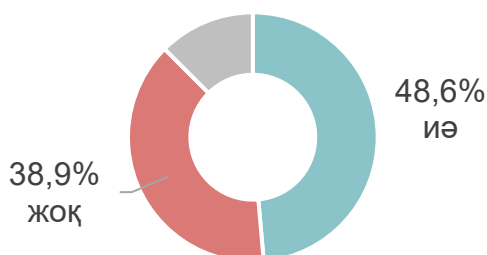
⁶ https://www3.weforum.org/docs/WEF_GGGR_2023.pdf

әйелдердің гендерлік теңдігі мен мүмкіндіктерін кеңейтуді қоғамдық қабылдау" атты талдамалық есепте ұсынылды⁹.

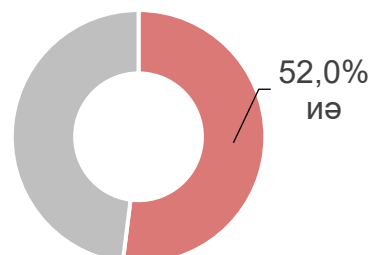


Зерттеу нәтижелеріне сәйкес, халықтың 76,5%-ы әйелдердің тым көп құқықтары бар деп санайды (әйелдердің 70,6%, ерлердің 83,1%). **Саясат саласында** әйелдердің ең аз мүмкіндіктері мен құқықтары бар, бұл туралы сауалнамаға қатысқандардың 32,6%-ы мәлімдеді ("аз мүмкіндіктер" және "мүмкіндіктер жоқ" нұсқаларының қосындысы). Бұл ретте гендерлік бөліністе бағалар айтарлықтай ерекшеленеді: әйелдердің 39,9%-ы және ерлердің 24,5%-ы осындай ұстанымды ұстанады.

Сұраққа жауап берген ерлердің үлесі
"Сіз әйеліңіздің саяси және әлеуметтік белсенді болуына дайынсыз ба?"



Қазақстанда президент және премьер-министр әйел бола алмайды деп санайтын ерлердің үлесі



Ерлердің 48,6%-ы **әйелінің саяси және қоғамдық белсенділігіне дайын** екенін, 38,9%-ы бұған дайын емес екенін мәлімдеді. Сондай-ақ, ерлердің 52%-ы Қазақстанда әйел президент және премьер-министр лауазымдарын атқара алмайды деген пікірмен келісті. "Саяси көшбасшы әйелге қарағанда ер адам мемлекеттік қызметшінің бизнес жетекшісі рөліне жақсырақ сәйкес келеді" деген мәлімдеме респонденттердің 55% (әйелдердің 46,6%, ерлердің 64,4%) қолдады.

Зерттеу барысында деректерді жинаудың сапалық (фокус-топтар, сарапшылардың сауалнамасы) сандық (жаппай сауалнама) әдістері қолданылды.

Қолданыстағы зерттеулердің құндылығына қарамастан, жүйелі индекстік бағалаудың болмауы толтыруға тұрарлық олқылық болуы

⁹ <https://www.undp.org/ru/kazakhstan/publications/obschestvennoe-vospriyatie-gendernogo-ravenstva-i-rasshireniya-prav-i-vozmozhnostey-zhenschin-v-kazakhstane>

мүмкін. Ал әйелдердің саяси қатысуы бойынша индекстер Қазақстандағы гендерлік саясаттың осы бағытының неғұрлым құрылымдалған және салыстырмалы көрінісін берер еді. Мұндай индекстерді әзірлеу және үнемі жаңарту шешім қабылдаушылар мен сарапшылар қауымдастығы үшін құнды аналитикалық құрал бола алады.

Осы мақсатта "АМАНАТ" партиясының Қоғамдық саясат институты **Қазақстанның саяси амбициясы бойынша индексті әзірлеуге бастамашы болды.**

■ ҚАЗАҚСТАНДАҒЫ ӘЙЕЛДЕРДІҢ САЯСИ АМБИЦИЯСЫНЫҢ ИНДЕКСІ

Қазақстанның кең аумағын және оның дамуының тарихи-мәдени ерекшелігін ескере отырып, **әлеуметтік-демографиялық топтардағы** жағдайды талдау қызығушылық тудырады. Бұл тәсіл осы мәселеде егжей-тегжейлі көрініс алуға және дәлірек әрі тиімді ұсыныстарды тұжырымдауға мүмкіндік береді.

Мәселенің тереңдігін қамтамасыз ету үшін біз **қазақстандық әйелдердің саяси қатысуына** қатысты азаматтардың пікірін зерттедік.

Талдаудың негізі **"АМАНАТ" партиясының Қоғамдық саясат институтының** 2024 жылғы 25 ақпан – 10 наурыз аралығында жүргізген зерттеуі болып табылады. Деректерді жинау әдісі – 17 облыста және Астана, Алматы, Шымкент қалаларында жаппай сауалнама. Іріктемелі жиынтық көлемі 2000 кәмелетке толған респондентті құрады. Сауалнама омнибус форматында жүргізілді.

Талдау қорытындысы бойынша **Қазақстандық әйелдердің саяси амбицияларының индексі** әзірленіп, тіркелді. Бұл әйелдердің елдің саяси өміріне белсенді қатысуға дайындығы мен ұмтылысын көрсететін көрсеткіш.

Қоғамдық саясат институтының зерттеу нәтижелеріне сәйкес, **Қазақстандық әйелдердің саяси амбициясының индексі 55,91 б.** осы индекс біріктірілген көрсеткіш болып табылады және 5 субиндексмен тұрады: сайлау белсенділігі, саясатқа қызығушылық, азаматтық қатысу, саясаттағы мүмкіндіктерді бағалау, әйел саясаткерлердің көбеюіне көзқарас.

Индекстің ең жоғары көрсеткіштері жоғары білімі бар (59,04 б.), табысы жоғары (60,38 б.) әйелдер арасында – Саяси амбициялар жас қыздарда жоғары (56,38 б.), 30-45 жас тобында (57,28 б.), қазақтар арасында (56,48 б.).



Сонымен, білім олардың мүмкіндіктері мен саяси қатысуға деген ынтасын кеңейтеді, ал экономикалық тәуелсіздік әйелдердің саяси өзін-өзі жүзеге асыруына алғышарттар жасайды.

Әйелдер арасында саясаткер әйелдердің көбеюіне қатынасын бағалау жөніндегі субиндекстің жоғары көрсеткіші – 71,02 б. бұдан әрі қазақстандық әйелдер саясатта табысқа жету мүмкіндіктерін жеткілікті жоғары бағалайды – 63,93 б., сондай-ақ сайлауда дауыс беруге дайын болу – 63,60 б. қазақстандық әйелдердің саясатқа деген қызығушылығы 41,06 б. құрады, субиндекстер арасында соңғы орынды азаматтық қатысу алады, Қазақстан – 100-ден 39,90 б.

Ішкі индекстер бойынша көрсеткіштер қазақстандық әйелдердің әйелдер саяси өкілдігі идеясына берік қолдау мен адалдығын көрсетеді. Саясатта табысқа жету мүмкіндіктеріне жоғары баға беру әйелдер арасында саяси өзін-өзі жүзеге асыруға деген сенімділік пен мотивацияның болуын көрсетеді.

Бұл ретте, салыстырмалы түрде жоғары сайлау белсенділігі аясында азаматтық қатысу субиндексі бойынша тіркелген төмен көрсеткіш қазақстандық әйелдердің саяси процеске толық тартылмағанын және олардың дауыстары мен пікірлерінің маңызы бар екенін сезбейтінін көрсетуі мүмкін. Бұл өз кезегінде олардың қоғамдық және саяси қатысуын сайлау белсенділігі шеңберінен тыс дамытуды талап етеді.

Кесте 1. Әйелдер арасындағы әлеуметтік-демографиялық топтардағы айнымалылар бойынша индекс көрсеткіштері

	Электоралдық белсенділік	Саясатқа қызығушылық	Азаматтық қатысу	Саясаттағы мүмкіндіктер	Саясаткер әйелдердің көбеюіне қатынасы	ИНДЕКС
Woman	6,36	4,11	3,99	6,39	7,10	55,91
18-29	6,84	4,23	3,66	6,18	7,28	56,38
30-45	6,16	3,89	4,60	6,70	7,30	57,28
46-60	6,42	4,06	3,87	6,14	6,99	54,93
61+	6,30	4,59	3,11	6,47	6,59	54,12
Төмен табыс	6,46	4,07	3,91	6,77	7,04	56,48
Орта табыс	6,52	4,01	3,83	6,04	7,05	54,89
Жоғары табыс	5,79	4,51	5,16	7,25	7,48	60,38

	Электоралдық белсенділік	Саясатқа қызығушылық	Азаматтық қатысу	Саясаттағы мүмкіндіктер	Саясаткер әйелдердің көбеюіне қатынасы	ИНДЕКС
Негізгі орта	5,82	4,14	3,15	7,15	6,62	53,74
Орта арнайы (ТиПО, колледж, техникум)	5,95	3,90	3,42	6,23	6,97	52,96
Аяқталмаған жоғары (3 курс ЖОО)	6,23	4,73	4,77	6,61	6,80	58,28
Жоғары	6,95	4,16	4,69	6,27	7,44	59,04
Қала	5,96	3,96	4,64	6,24	7,22	56,02
Ауыл	7,02	4,36	2,94	6,66	6,91	55,79
Солтүстік	5,51	3,26	4,45	6,53	7,35	54,21
Оңтүстік	6,99	4,45	3,57	6,56	7,00	57,14
Батыс	6,53	4,31	3,36	6,56	6,96	55,41
Шығыс	6,99	4,04	3,58	6,74	6,74	56,16
Орталық	7,06	4,07	3,90	6,82	7,82	59,33
Астана қ.	5,64	3,27	5,19	3,97	7,32	50,79
Алматы қ.	4,97	5,56	7,04	6,73	6,39	61,38
Шымкент қ.	7,12	3,97	1,70	5,82	7,18	51,57
3 мегаполис	5,91	4,28	4,65	5,49	6,97	54,63
Қазақ	6,88	4,14	3,61	6,47	7,14	56,48
Орыс	4,66	4,05	5,53	6,05	6,80	54,17
Басқа	4,95	3,81	3,50	6,60	7,51	52,74

МАКРОӨҢІРЛЕР БОЙЫНША САЯСИ ҚАТЫСУ ЕРЕКШЕЛІКТЕРІ

Сауалнама нәтижелері әйелдердің макроөңірге байланысты саяси өмірге қатысуға деген ұмтылысындағы айырмашылықтарды көрсетті.

Саясатқа деген қызығушылық төмен, бірақ **солтүстік аймақтардағы** әйел саясаткерлердің жоғары азаматтық қатысуы мен қолдауы бар.

Әсер ету факторлары:

- Белсенділік пен қоғамдық істерге қатысудың күшті дәстүрі.
- Әйелдердің қоғамдық өмірге қатысуын ынталандыратын мәдени нормалар.

Батыс және оңтүстік аймақтарда саясатқа деген қызығушылық жоғары, бірақ сайлау белсенділігі төмен, азаматтық қатысу және әйел саясаткерлерді қолдау бар.

Әсер ету факторлары:

- Сайлау жүйесі мен саяси институттарға сенімсіздік.
- Дәстүрлі гендерлік рөлдердің күшті әсері.

Шығыс аймақтарда әйелдердің саясаттағы мүмкіндіктері мен сайлау белсенділігі жоғары, бірақ қызығушылық пен қатысу орташа республикалық деңгейден төмен.

Әсер ету факторлары:

- Әйелдердің саясатқа қатысуын кеңейту жөніндегі мемлекеттік бастамаларға күшті қолдау.
- Саяси мәселелер туралы хабардарлықтың төмен деңгейі.

Орталық аймақтардағы әйелдер арасындағы саяси амбицияның ең жоғары деңгейі бар.

Әсер ету факторлары:

- Бұл білім мен экономикалық дамудың жоғары деңгейі. Әйелдер көшбасшылығының күшті дәстүрлері.
- Әйелдердің саясатқа қатысуы үшін қолайлы саяси ахуал.

Мегаполистерде сайлау белсенділігі өте төмен, бірақ Алматы және Астана қалаларында азаматтық белсенділігі жоғары.

Әсер ету факторлары:

- Жұмыспен қамтудың жоғары деңгейі және сайлауға қатысудың шектеулі уақыты.
- Саяси жүйеден алшақтау сезімі.
- Белсенділік және азаматтық қоғам сияқты саяси қатысудың балама формалары.

Мегаполистер арасында Алматы әйелдер арасындағы саяси амбиция

индексі бойынша көш бастап тұр.

Әсер ету факторлары:

- Бұл космополиттік және прогрессивті орта.
- Әйелдердің білім алуы мен мансаптық өсуіне көбірек мүмкіндіктер беру.
- Әйелдер ұйымдары мен желілерінің күшті әсері.

Осылайша, Қазақстандағы әйелдердің саяси амбицияларының деңгейі **өңірге байланысты өзгеріп отырады**. Мәдени нормалар, білім деңгейі, экономикалық даму және саяси ахуал сияқты осы айырмашылықтарды түсіндіретін бірқатар факторлар бар.

Әйелдердің Қазақстандағы саясатқа қатысуының кедергілері мен ынталандыруларын жақсы түсіну үшін осы тақырыпты зерттеуді жалғастыру маңызды.

ҚОҒАМДЫҚ-САЯСИ ЖӘНЕ МӘДЕНИ ДИСКУРСАҒЫ ГЕНДЕРЛІК ТАҚЫРЫП

Азаматтық және саяси белсенділікті ынталандыратын факторлардың бірі – қоғамда **рөлдік модельдердің** болуы. Қоғамдық саясат институтының зерттеу нәтижелері халықтың **81,4%-ы Қазақстанның қыздары мен әйелдері арасында ешкімді үлгі деп санамайтынын** көрсетті. Мұндай пікірді әйелдердің 77,9% және 85,9% ұстанады.

Мұнда қоғамда қалыптасқан **әйел бейнесі** шешуші мәнге ие. Қазақстандағы гендерлік тақырыпқа назар аударудың артқанын, сондай-ақ қоғамдық күн тәртібіндегі **осы бағыт бойынша таратылатын тұжырымдамалардың ауысуын** атап өткен жөн.

Біріншіден, **академиялық ортада** білім мен ғылымның әртүрлі деңгейлерінде (бакалавриаттан бастап докторантурадан кейінгі) гендерлік зерттеулер көбірек жүргізілуде.

Ғалымдардың қызығушылығының арқасында **ел тарихына көрнекті тұлғалар-әйелдер туралы жаңа фактілер** енгізілуде. Айқын мысал – М.-А. Сыдықназаровтың Ару сұлтан туралы жұмысы "*1557-1576 жылдары Англия патшайымы Елизавета I Тюдор сотында Қазақ мемлекетінің бірінші дипломатиялық өкілі, Ислам әлемінің бірінші өкілі және XVI ғасырдағы Англиядағы түркі әлемінің бірінші өкілі*".¹⁰

Сондай-ақ, сараптамалық талқылаулар барысында, мысалы, **балалар әдебиеті мен оқулықтарындағы** әйелдердің ерлерге

¹⁰ <https://adamalemijournal.com/index.php/aa/article/view/434>

қарағанда азырақ айтылуы сияқты жаңа проблемаларды атап өту байқалады.

Екіншіден, тәуелсіз Қазақстанның **қазіргі әдебиетінде** әйелдердің жаңа қабылдауын ілгерілету, **жәбірленушінің позициясынан субъективтілікке көшу**, бірқатар тақырыптардан тыйымдарды алып тастау бойынша қадамдар жасалуда. Мұнда К.Ковязинаның "Бес жыл" кітабын және А. Намның "Қазақстанда бір рет: махаббат, обсессия және абюз тарихы" кітабын, Д. Гапланның "Super қыз" жинағын атап өтуге болады.

Үшіншіден, фильмдерде, сериалдарда, блогерлер мен суретшілердің жұмысында көрінетін **медиа салалары мен шығармашылықтағы** гендерлік тақырыптың көрінісі өзгереді.

Н. Адамбайдың "Келинка Сабина" комедиясының орнына әйелдерге қатысты **әділетсіздік пен алалаушылық**, қоғам тарапынан қысым туралы сюжеттер келді. Мысалы Қ. Бейсектің "Дәстүр" фильмі (2023 жыл), "Қашан туасың?" А.Илиясова мен "Salem Social Media" (2024 жыл), М. Оспановтың "Менің атым Қызболсын" комедиясы (2024 жыл). Алайда, көптеген кинокартиналарда әйелдер пассивті және қосалқы рөлдерді ойнайды, олардың құқықтары ашық түрде бұзылады.

Өнер адамдары резонанстық оқиғаларға, отбасылық және тұрмыстық зорлық-зомбылық тақырыбына белсенді түрде шағылысады. Суретшілер көрмелер өткізеді (Алматы қаласында "тыныш бөлме", 2024 жылы Петропавл қаласында "осал" көрмесі), дизайнерлер сән коллекцияларының элементтері арқылы мәселеге назар аударады (kiim дизайнері А.Керімбеков Қазақстан мен Орталық Азиядағы Visa Fashion Week Almaty сән апталығында "Qanaker" бренді, 2024 жылғы мамыр).

Қыздар мен әйелдерге арналған медиа дамуда ("Batyr Jamal" А. Әшім; "Manshuq", Бас редактор Г.Құсайынова; Telegram-арна "Ayel" балалар жазушысы Т. Шипулина және т. б.), **әйел-блогерлер** маңызды тарихи тұлғалар (Г. Әбдірашева, А. Әшім) туралы әңгімелерді қоса алғанда, гендерлік тақырыпты көтеруде.

Алайда, жоғарыда аталған барлық аспектілер **қоғамдық санада әлі қалыптаспаған** және оның ішінде әрдайым жағымды емес жағдайлардың әсерінен дамиды. Тенденция сипатына ие.

Әйел саясаткер, әйел көшбасшы бейнесін қалыптастыру процесі уақытты және қоғамда қалыптасқан **бірқатар көзқарастарды, алалаушылықты өзгертуді** талап етеді. Қоғамдық саясат институты саясаттағы әйелдерге қатысты **стереотиптер мен алалаушылықтар үшін медиа-өріске талдау** жасады. Деректерді алу үшін Google-да "гендерлік" (теңдік, стереотиптер, алалаушылық, кемсітушілік), "гендерлік" (теңдік, әйел құқығы) кілт сөздерін қолдана отырып қолмен іздеу қолданылды. Қарастырылып отырған кезең: 2020-2024 жылдар.

Қазақстанның саяси саласында нақты тұрақты гендерлік теңдік заңнамалық кепілдіктерді, институционалдық тетіктерді және ғылыми негізделген шешімдерді біріктіретін **кешенді тәсілді** ғана қамтамасыз ете алады.

"АМАНАТ" партиясы гендерлік теңдікті жақтайды және оны ілгерілету үшін белсенді қадамдар жасауда. Жүргізіліп жатқан жұмыстарды институционализациялау және қарқындату мақсатында **партияның әйелдер қанаты** құрылды. Әйелдер қанаты өз қызметінің 10 басымдығын анықтады, олардың біріншісі **әйелдердің саяси көшбасшылығын қолдау**. Осы бағытта бірнеше жыл бойы **партия "Tomiris" әйел көшбасшыларына арналған оқыту бағдарламасын ұйымдастырады**, оған барлық тілек білдірушілер қатыса алады.

Әйелдер қанатының әрбір басымдығын іске асыру үшін **тең төрағалар институты** жұмыс істейді: 1 – Мәжіліс депутаты, 1 – Белсенді. Мәжіліс депутаттарының қатысуы әзірленіп жатқан бастамаларды тиімді ілгерілетуге мүмкіндік береді, ал белсенділер көтеріліп жатқан проблемаларға кең көзқарастар палитрасын қамтамасыз етеді. Әйелдер қанатының арқасында **заң жобалары мен депутаттық сауалдар** арқылы Мәжілісте әйелдердің құқықтары мен балалардың қауіпсіздігі, гендерлік бюджеттеу және сараптама, тұрмыстық зорлық-зомбылықтың алдын алу және т.б. тақырыптар көтерілді.

Гендерлік басымдықтардың өңірлерге терең енуі үшін партияның әрбір өңірлік филиалында **әйелдердің құқықтары мен мүмкіндіктерін кеңейту мәселелері бойынша кеңесші лауазымы** енгізілді.

ҰСЫНЫСТАР

Қазіргі проблемаға байланысты келесі ұсыныстарды іске асыру қажет деп санаймыз:

Сарапшылар қауымдастығы

- Консорциумның барлық мүшелерінің шоғырландырылған дамуы, сондай-ақ гендерлік индекстерді, оның ішінде толық ауқымды социологиялық зерттеулер негізінде тақырыптық индекстерді одан әрі енгізу туралы пікірталасты бастау. Бұл гендерлік саясаттың аналитикалық негізін жетілдірудегі маңызды қадам болуы мүмкін.

- Нақты макроөңірлік тәсілді пайдалана отырып, Қазақстандағы әйелдердің саяси амбицияларына әсер ететін факторларды зерделеу үшін зерттеулер жүргізу.

Азаматтық қоғам және билік

- Жалпы гендерлік күн тәртібін қалыптастыру және оны депутаттық сауалдар мен заң жобалары арқылы ілгерілету үшін "АМАНАТ" партиясының қолдауымен әртүрлі партиялардың әйел

депутаттары мен бір мандатты депутаттар арасында парламентаралық ынтымақтастықты жолға қою.

- Тақырыптық ҮЕҰ-мен өзара іс-қимылды ұйымдастыру, әйелдер ұйымдары мен желілерін қолдау. Жұмыстың маңызды бағыты әйелдерді саяси ағарту, әйелдердің биліктегі өкілдігін арттыруға, әйелдердің азаматтық қатысуын ынталандыруға бағытталған саяси бағдарламаларды әзірлеу және іске асыру болуы тиіс.

Media саласы

- Рөлдік модельдер пулын қалыптастыру үшін өткен және қазіргі Қазақстанның табысты әйелдері туралы мазмұнды арттыру.

- Қоғамдық санаға жаңа тұжырымдамаларды енгізу арқылы гендерлік алалаушылыққа қарсы күрес, сондай-ақ әйелдер мәселесі бойынша "Алаш" қозғалысының идеялары тұрғысынан өткенге үндеу. Әдебиетті, өнерді және медиа саласын тарту маңызды.

Әйелдердің биліктегі өкілдігінің төмендеуінің тұрақты тенденциясын сақтау гендерлік саясаттың қолданыстағы тетіктерін қайта қарау қажеттілігін көрсетуі мүмкін. Саяси саладағы әйелдер үшін мүмкіндіктердің нақты теңдігін қамтамасыз ету маңызды.

Бұл мәселеге мұқият назар аудару, кедергілер мен кемсітушілікті жою үшін қосымша шаралар әзірлеу қажет.

Қабылданған заңнамалық және бағдарламалық қондырғыларды іс жүзінде іске асыру бойынша одан да үлкен жұмыс күтіп тұр. Бірақ осы салада біртұтас нормативтік-құқықтық база мен институционалдық жүйені қалыптастыру фактісі мемлекет үшін гендерлік саясаттың маңыздылығын көрсетеді.